

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Anonymous. 2004. Supervalk doet het niet Slecht... Mens en Vogel 42(1): 60-63.

In 2003 werden in België 29 slechtvalkparen geregistreerd (17 in Vlaanderen, 12 in Wallonië), waarvan er 10 zonder broedresultaat bleven. De succesvolle paren brachten 3x 1, 5x 2, 5x 3 en 6x 4 jongen groot. Een 5-legsel resulteerde in 2 jongen. Vele zittingen op menselijke bouwwerken, maar natuurlijke nestplaatsen worden in toenemende mate bezet.

Boer K. 2004. Verslag teldag slechtvalken, 29 februari 2004. De Kieft 28: 24-27.

In een gecoördineerde actie werden Wormer- en Jisperveld, Wijde Wormer, Purmerland, Oostzanerveld, Zaandam, Assendelft-Zuid, Westzaan, Stammeer, Krommenieër Woudpolder en Assendelft-Noord op Slechtvalken uitgekamd. Daarbij werden op elf locaties 13 Slechtvalken gezien, met één mogelijke dubbeltelling (dus waarschijnlijk 12 beesten).

Chancellor R.-D. & Meyburg B.-U. (eds.). Raptors worldwide. Proceedings of the VIth World Conference on Birds of Prey and Owls, Budapest. World Working Group on Birds of Prey and Owls, Berlin. ISBN 963 86418 1 9. Paperback. 867 pp.

In deze dikke turf veel aandacht voor de ineenstorting van de gierenpopulatie in India en Pakistan (mogelijk gevolg van massale toepassing van Diclofenac in de veeveelt als ontstekingsremmer, leidend tot inwendige bloedingen bij gieren die van dood vee hebben gegeten), ook veel over de Europese gieren, Keizerarend, elektrocutie (hoogspanningsleidingen), fylogenie (verwantschappen, DNA-onderzoek) en Sakervalk. Meer algemene verhalen gaan in op conflicten tussen mensen en roofvogels, hoogspanningsleidingen en elektrocutie, taxonomie en fylogenie (met interessante bijdragen over het Zwarte Wouwen-complex, de genetische structuur van Schreeuw- en Bastaardarend populaties, het Saker-, Gier-, Lanner en Luggervalken-complex, fylogenetische differentiatie in de Visarend), studies over arenden (Zeearend in Hongarije, broedhabitat van Schreeuwarend, arenden in West-Kazakhstan in 1990-2002, kleden van Keizerarend, habitatkeus van Schreeuw- en Bastaardarend in Wit-Rusland, diverse voedselstudies, de nijpende situatie van Schreeuwarenden in Duitsland, en andere), onderzoek naar Sakervalken in Hongarije van 1980-2002 (toename van 30 naar 145 paren door plaatsen van nestkasten), prooikeus en kleptoparasitisme van Sakervalken, ecologische aspecten van de verspreiding van Saker- en Altaivalken in Rusland, het belang van insecten in het menu van Eleonora's valken, een verhaal over de donkere banden in veren van Boom- en Roodpootvalken (om te seksen, op leeftijd te brengen en de evolutionaire geschiedenis te ontrafelen), en status van Kleine Torenvalk in Thessalië. Daarnaast veel over algemene biologie en verontreiniging van de leefomgeving met chemicaliën. Een interessant verhaal betreft de verschillende ruigolven die zichtbaar zijn in het verenkleed van roofvogels (onder meer Buizerd), en op grond waarvan de leeftijd vrij nauwkeurig kan worden bepaald. Een aanrader voor wie op de hoogte wil blijven van recent roofvogelwerk.

Chandler R.B., Strong A.M. & Kaufman C.C. 2004. Elevated lead levels in urban House Sparrows: a threat to Sharp-shinned Hawks and Merlins? J. Raptor Res. 38: 62-68.

Het loodgehalte in bloed van stedelijke huismussen in Vermont (USA) was in 2002 4.5x hoger dan in een controlegroep in landbouwgebied. Over 1970-2002 werd een positieve correlatie gevonden tussen het aantal overwinterende Sharp-shinned Hawks (een sperwersoort) en de talrijkheid van huismussen. Echter, de correlatie met huisvinken was sterker. Het bloed van de sperwers is niet onderzocht. De neiging zo noordelijk vaker te overwinteren bij een stijging van het prooiaanbod houdt in potentie een gevaar van toenemende kans op loodvergiftiging in (alla.strong@uvm.edu).

Corso A. & Cardelli C. 2004. The migration of Pallid Harrier across the central Mediterranean with particular reference to the Strait of Messina. *British Birds* 97: 238-246.

Vooral na 1996 is het aantal passanten van de Steppenkiekendief, geteld op Sicilië tijdens de voorjaarstrek, sterk toegenomen. Van de op leeftijd en geslacht gebrachte vogels was 17.9% een adulte man, 29.9% een adulte vrouw en de rest in hun tweede kalenderjaar. Adulte vogels passerden eerder dan onvolwassen. Tijdens de najaarstrek werden er maar weinig gezien (en dan vooral juvenielen) (AC, Via Camastra, 10-96100 Siracusa, Italië).

Corso A. & Monterosso G. 2004. Further comments on dark Hobbies in southern Italy. *Brit. Birds* 97: 411-414.

Reactie op Ristow (zie aldaar), met foto's (adres hierboven).

Cottaar F. 2004. Aantal broedpaar van meeuwen en sterns in de IJmond in 2003. *Fitis* 40: 94-104.

Een grote kolonie meeuwen ondervond behoorlijke verstoring door jagende Buizerds en Haviken die het hadden gemunt op konijnen en verwilderde duiven. Er werd niet gezien dat ze op de meeuwen, of hun kuikens, jaagden (Lutuliestraat 42, 2037 CB Haarlem).

Court I.R., Irving P.V. & Carter I. 2004. Status and productivity of Peregrine Falcons in the Yorkshire Dales between 1978 and 2002. *British Birds* 97: 456-463.

In een gebied van c. 1250 km² nam het aantal paren Slechtvalk toe van 1 in 1978 naar 15 in 1993. De jongenaanwas bleef echter in sommige delen zeer laag; deze delen vielen samen met heidevelden die werden beheerd ten gunste van sneeuwhoenders. Anekdotische waarnemingen bevestigden dat in deze gebieden, en in de directe omgeving, menselijke vervolging verantwoordelijk was voor deze lage reproductiecijfers, en niet natuurlijke oorzaken. Slechtvalken broedend op >2 km afstand van hoenderheides hadden aanmerkelijk betere broedresultaten (IRC, Yorkshire Dales National Park Authority, Colvend, Hebden Road, Grassington, Skipton, North Yorkshire BD23 5LB, UK).

Dekker D. & Ydenburg R. 2004. Raptor predation on wintering dunlins in relation to the tidal cycle. *Condor* 106: 415-419.

Tijdens 652 jachtvluchten, waargenomen in Brits Columbia tussen 1994 en 2003, werden 94 bonte strandlopers gevangen door Slechtvalken. Dit betrof voornamelijk aanvallen in de vrije ruimte (62%) en vanuit dekking op rustende of foeragerende vogels (35%). Tijdens alle uren van de dag vond jacht plaats, maar 1-2 uur na hoogwater werd een piek genoteerd (en een dal 1-2 uur voor hoogwater). Het dal viel samen met de uitwijkvlucht van bontjes, waarbij ze 2-4 uur lang boven open zee vlogen; de piek viel tijdens de terugkeer naar de oeverzone bij het vallen van het tij (om te foerageren). De oeverzone is een gevarenzone voor bontjes, zoals opgemerkt aan de hand van het hoge vangsucces van valken aldaar (44%, tegen slechts 11% boven zee en wad), de hoge vangkans tijdens hoogwater en de positieve correlatie tussen vangkans en hoogte van het tij (tj_dick_dekker@hotmail.com).

DeLong J.P. & Hoffman S.W. 2004. Fat stores of migrant Sharp-shinned and Cooper's Hawks in New Mexico. *J. Raptor Res.* 38: 163-168.

Beide soorten zijn gedeeltelijk trekvogel over middellange afstand. Gemiddeld was de vetvoorraad 3-12% van het lichaamsgewicht, met sterke variaties naar geslacht (vrouwen meer vet) en seizoen (meer vet tijdens voorjaarstrek) (jpdelong@comcast.net).

Dios I.S.G. 2004. Spanish ringing and recovery records of Booted Eagles (*Hieraaetus pennatus*). *J. Raptor Res.* 38: 168-174.

Als nestjong geringde Dwergarenden zijn redelijk trouw aan hun geboorteplek (75% terug binnen 100 km, 7 van 24 zelfs op de geboorteplek). Dispersieafstanden zijn het grootst in juvenielen. Uit Afrika kwamen meldingen uit Marokko, Togo, Mali, Algerije en Nigeria. Er lijkt een tendens te zijn vaker in het Middellandse Zeegebied te overwinteren (in plaats van te zuiden van de Sahara), zij het dat de terugmeldkans in Europa aanmerkelijk beter is dan in Afrika (pennatus@latinmail.com).

Ende G. van den. 2003. Overwinterende Slechtvalk op de Dikke Toren in Zierikzee 2002-2003. Zêëlieven 19: 16-17.

Aanwezig van in ieder geval 13 oktober tot 22 maart. Onder de toren werden 38 prooien verzameld, namelijk 1 kuifduiker, 1 dodaars, 2 wintertalingen, 13 goudplevieren, 1 kanoet, 1 tureluur, 1 grutto, 2 watersnippen, 1 houtsnip, 1 houtduif, 10 stadskuiven, 1 merel, 1 koperwiek, 1 kramsvogel en 1 spreeuw (zeezend@zeelandnet.nl).

Ehring R. 2004. Bestands- und Reproduktionskontrollen am Habicht (*Accipiter gentilis*) 1970- 2002 in Nordwestsachsen. Mitt. Ver. Sächs. Ornithol. 9: 397-405.

Een stabiele populatie Haviken (90-100 paren, verdeeld over 134 territoria) werd in een 4397 km² groot gebied rond Leipzig onderzocht in 1970-2002; jaarlijks werd ongeveer 55% van alle paren bekeken. De gemiddelde broedselgrootte van succesvolle paren was 2.02 jongen (n=1092), inclusief de mislukkingen lag dat op 1.22 jong. Het gemiddelde broedsucces kwam uit op 82.4%. Onder 86 broedsels werden 82 mannetjes en 93 vrouwtjes aangetroffen. Hoewel een deel van de jongen werd geringd, is me onduidelijk hoe hoog het aandeel paren is dat alleen vanaf de grond werd gecontroleerd; ook over de wijze van seksen wordt niets gezegd (Elsterstraße 8, 04109 Leipzig, Duitsland).

Flint P. 2004. Pallid Harrier migration through Cyprus. British Birds 97: 476-479.

Steppenkiekendieven trekken ook over Cyprus, namelijk resp. 30 en 6 in voorjaar en herfst 1999, 43 en 31 dito in 2000, 61 en 16 dito in 2001 en 52 en 29 dito in 2002. Bedoeld als aanvulling op Corso & Cardelli (zie hierboven) (PK 653, Kyrenia, North Cyprus, via Mersin - 10, Turkije).

Frey H., Schaden B. & Bijleveld van Lexmond M. (eds). 2004. Bearded Vulture Annual Report 2002. Foundation for the Conservation of the Bearded Vulture, Wassenaar. 92 pp.

Dit jaaroverzicht over het wel en wee van Lammergieren volgt dezelfde lijn als eerdere rapporten. Het betreft overzichten van reproductiecijfers in gevangenschap en in het wild, de monitoring van uitgezette Lammergieren in Zwitserland, Oostenrijk en Italië, en allerlei meer anekdotische waarnemingen over gedrag, voedselkeus en verspreiding (onder meer een overzicht van waarnemingen in Nederland). Een gedegen overzicht, met harde feiten (Department of Pathobiology, Institute of Parasitology and Zoology, Veterinary Medical University of Vienna, Veterinärplatz 1, A1210 Wien, Austria).

Gamauf A. & Haring E. 2004. Molecular phylogeny and biogeography of Honey-buzzards (genera *Pernis* and *Henicopernis*). J. Zool. Syst. Evol. Research 42: 145-153.

Van museumbalgen (en enkele bloedjes genomen van wildlevende vogels) werden DNA-extracties gemaakt om verwantschappen binnen de wespendifachtigen (*Pernis*, *Henicopernis*, *Aviceda*) te bepalen (als controlegroepen werden Lammergier, Aasgier en Buizerd genomen). De *Aviceda*-soorten vormen een zustergroep met het genus *Pernis*. De Langstaartbuizerds (*Henicopernis*), Lammergier en Aasgier zijn slechts in de verte gerelateerd aan *Pernis*. Binnen het genus *Pernis* vormen Wespendif en Aziatische Wespendif monofyletische groepen, terwijl de status van de Celebes-Wespendif nog onduidelijk is. De speciale positie die de Wespendif in de roofvogelgroep inneemt, was ook al bekend uit histologische analyses van eischalen (Wespendif en Visarend nemen middenposities in tussen de Accipitridae en de Falconidae wat betreft het nitraatgehalte van de eischaal). De afscheiding van de Wespendif van de overige leden van de groep vond in het Pliocene plaats (circa 1.7 miljoen jaar geleden), en is tevens een oost-west scheiding (Wespendif versus de ZO-Aziatische wespendifeën). Ook mogelijk is dat de Wespendif een Afrikaanse soort is met een oorspronkelijk vicariante verspreiding (vergelijkbaar met de Indische gierensoorten *Gyps bengalensis/indicus/tenuirostris* versus de Afrikaanse *Gyps africanus*) die zijn broedareaal naar het noorden heeft opgeschoven onder invloed van klimaatverbetering (maar waarom broeden er dan geen Wespendifeën meer in Afrika?). Wespendif en Aziatische Wespendif hebben onafhankelijk van elkaar langeafstandstrek ontwikkeld onder invloed van klimaatveranderingen in het Pleistoceen (anita.gamauf@nhm-wien.ac.at).

Ganusevich S.A., Maechtle T.L., Seegar W.S., Yates M.A., McGrady M.J., Fuller M., Schueck L., Dayton J. & Henny C.J. 2004. Autumn migration and wintering areas of Peregrine Falcons *Falco peregrinus* nesting on the Kola Peninsula, northern Russia. *Ibis* 146: 291-297.

Vier vrouwelijke Slechtvalken, broedend op het Kola Schiereiland, werden in 1994 met een satellietzender uitgerust en gevolgd. Hun activiteitsgebied in de broedtijd besloeg gemiddeld 1175 km² en vertoonde onderling een grote overlap. Ze verlieten de broedgebieden in september en trokken in zuidwestelijke richting langs de Baltische kust. Gemiddeld legden ze 190 km per dag af. Twee valken overwinterden langs de kusten van Frankrijk en Zuid-Spanje. Die locaties werden in een nagenoeg rechte lijn aangevlogen zonder langdurige stops onderweg; het leek erop alsof deze vogels precies wisten waar ze heen gingen (voedselrijke overwinteringsgebieden, activiteitsgebied aldaar 213 km²). Eén vogel strandde op Tholen, waar de resten met zender en ringen werd aangetroffen (zie ook Müskens & Möller in Slechtvalk Nieuwsbrief 2(1), 1996, besproken in De Takkeling 4(3), 1996: 57) (mikejmcgrady@aol.com).

Greene D.M., Engelmann M. & Steck T.R. 2004. An assessment of cage flight as an exercise method for raptors. *J. Raptor Res.* 38: 125-132.

Om roofvogels te revalideren zijn verschillende methodes voorhanden, zoals oefeningen binnen en buiten de kooi. Door meting van het melkzuurgehalte in de spieren na de oefening wordt de effectiviteit van de methoden getest. De fysieke conditie was omgekeerd evenredig gecorreleerd met de snelheid waarmee het melkzuurgehalte afnam na de oefening. De effectiviteit van spirooefeningen door middel van vliegen binnen de kooi werd bestudeerd bij vier soorten uilen en twee roofvogels. Spierfitheid van Oehoe en Roodstaartbuizerd nam toe door vlieg-oefeningen in de kooi (gemeten aan de hand van het melkzuurgehalte), en is waarschijnlijk eveneens geschikt als spierversterking bij drie van de vier overige soorten. De snelheid waarmee melkzuurgehalten zich herstelde verschilde echter naar aard van de verwonding en type roofvogel/uil. De effectiviteit van vliegkooien is daarmee soortspecifiek, en andere revalidatietechnieken alsmede een lange recuperatieperiode, zijn nodig voor succesvol herstel (trsteck@email.uncc.edu).

Gustin M. & Sorace A. 2004. Is the Conero promontory, central Italy, an important bridge for migrant raptors entering eastern Europe in spring? *Brit. Birds* 97: 403-406.

Tussen 1999 en 2001 werd dagelijks van 20 maart tot 20 mei geteld op de Pian Grande, 415 m boven zeeniveau (uitkijkend over de Adriatische Zee). De jaartotalen van roofvogels waren resp. 2644, 4135 en 2508 ex., overwegend Wespendif en Bruine Kiekendif (in totaal 23 soorten). Wespendifen maken hier een oversteek naar Kroatië, waarbij ze een forse lap zee moeten passeren. Dit betreft Oost-Europese broedvogels (LIPU, Settore Conservazione, via Trento 49, 43100 Parma, Italië).

Hegemann E.D., Knüwer H. & Krone O. 2004. Trichomonose bei wildlebenden Sperbern (*Accipiter nisus*). *Vogelwarte* 42: 353-354.

Sperwernest in Duitsland, 2003: 4 van 5 jongen van 5-12 dagen waren door "het geel" (trichomoniasis, of: trichomonosis zoals het tegenwoordig heet) aangetast (bij het vijfde jong, een vrouwtje, waren geen symptomen zichtbaar): gelige aanslag rond bek, keel ingesnoerd en verstopt met stinkende prooi-resten, ondersnavel en wangpartijen licht gezwollen en beide snavelhelften waren enigszins ten opzichte van elkaar verschoven ("kruisssnavel"). Drie dagen later was een mannetje dood, terwijl het onaangetaste vrouwtje er wederom onaangetast uitzag. De toestand bij de rest was verergerd. De jongen werden behandeld met Cardinazol dat normaliter tegen infecties met protozoa of bacteriën wordt ingezet. Een week later was het laatste mannetje verdwenen en resteerden drie vrouwtjes. Een van de aangetaste vrouwen was redelijk bijgetrokken; zelfs de snavel had zich nagenoeg hersteld en in ontwikkeling kwam ze in de buurt van het niet-aangetaste vrouwtje. De andere vrouw had een te laag gewicht (188 g), en de snavelhoeken waren deels afgestorven. Bij microscopisch onderzoek werden in uitsrijkjes van de bek geen trichomonaden gevonden. De vogel werd verder medisch verzorgd en uiteindelijk, nadat ze zelf-

standig prooien kon plukken met haar "kruisnavel", begin augustus geleidelijk teruggebracht in de natuur. Op plukplaats noch nestomgeving werden resten van duiven als prooi aangetroffen; de ouders gedroegen zich normaal en zagen er in de kijker ook normaal uit (Dr.Hegemann@gmx.de).

Hof R. van 't. 2003. Rode Vrouwen op Duiveland. Zêlieven 19: 15.

Adulte en juveniele Rode Wouw overwinterend in de Duivelandse Polders van 13 december 2002 tot en met 15 maart 2003. Foeragerend onder meer op kleine en middelgrote zoogdieren, vogels, dode meerkoeten en prooien afgepikt van Slechtvalk en Buizerd. Rond 16.00 uur werd de slaapplaats opgezocht, gelegen in hoge bomen in een bosje tussen Braamweg en Groene weg (nabij Ouwerkerk).

Hörnfeldt B. 2004. Long-term decline in numbers of cyclic voles in boreal Sweden: analysis and presentation of hypotheses. Oikos 107: 376-392.

In Fennoscandiavië zijn al enkele tientallen jaren aanwijzingen dat de cyclische muizensoorten afnemen en een minder gepiekt aantalsverloop hebben. Het gaat vooral om rosgrijze woelmuis, rosse woelmuis en aardmuis. Vermoedelijk spelen allerlei factoren gemeenschappelijk een rol, zoals een veranderende mineralenhuishouding in de bodem (beïnvloedt voedselkwaliteit), habitat- versnippering, korter en zachter wordende winters (dunner sneeuwdek, meer ijsvorming op de grond) en toegenomen stress (bevattelijker voor ziektes, waaronder diabetes en myocarditis). De resultante is in ieder geval een sterke vermindering van muizensoorten die voorheen met vaste frequentie tot enorme aantallen konden uitgroeien, wat weer gunstig uitwerkte op muizenetende roofvogels, uilen en zoogdieren. Wie weet ligt hier (mede) een verklaring voor de afgenomen talrijkheid in de winter van soorten als Ruigpootbuizerd, Blauwe Kiekendief en Klapekster in West-Europa (birger.hornfeldt@eg.umu.se).

Karlsson T. 2004. Bruna kärnhökens *Circus aeruginosus* predation på en skratmåskoloni *Larus ridibundus*. Ornis Svecica 14: 21-28.

Rond het meer Horborgsjön in Zuid-Zweden broeden jaarlijks 21-34 paren Bruine Kiekendief (in 1992-94), tevens 2500-5500 paren kokmeeuw. Vrouwelijke Bruine Kieken vergrepen zich vaker aan de kokkies dan mannetjes, waarbij ze in 15.2% van de aanvallen succesvol waren (tegen mannetjes slechts 1.3%). De vrouwen hielden zich vaker en langer in de kolonie op als ze zelf jongen hadden. De aanvallen van de vrouwtjes piekten tussen 10 en 12 uur; de mannetjes spreidden hun aanvallen over de dag. Op jaarbasis wordt geschat dat de Bruine Kieken 158-221 kokmeeuwen grepen, een minieme fractie van wat aanwezig is (tk.golfbird@telia.com).

Krüger O. 2004. The importance of competition, food, habitat, weather and phenotype for the reproduction of Buzzard *Buteo buteo*. Bird Study 51: 125-132.

Op basis van een studie in oostelijk Westfalen (1989-96, 300 km²), waarbij alle variabelen vanaf de grond werden gemeten (dus geen nestbeklimmingen) en de veldmuisindex is gebaseerd op tellingen van geopende holletjes (drie testgebieden van elk 100 m², holletjes dichtstoppen en bij volgende controle kijken hoeveel er weer zijn opengemaakt), werd via stapsgewijze multipele regressie gekeken welke variabelen doorslaggevend waren in de reproductie van Buizerds. 78% van de variantie werd verklaard door intra- en interspecifieke competitie, verenklee (licht, normaal, donker), legdatum, neerslag en menselijke invloeden. Vooral competitie en verenklee leken belangrijk. Buizerdparen zijn doorgaans samengesteld uit vogels met het zelfde verenklee (licht met licht, enzovoort); van deze combinaties waren de paren met een "normaal" verenklee (dus licht noch donker) het succesvolst in termen van reproductie. Dat voedselaanbod (in casu: veldmuisindex) niet belangrijker was, is moeilijk te verklaren. Mogelijk is de manier van meten van de talrijkheid van veldmuizen te grof (ok212@cam.ac.uk).

Lõhmus A. 2004. (Monitoring of raptors and owls in Estonia, 1999-2003: decline of the Goshawk and the clockwork of vole-cycles.) Hirundo 17: 3-18.

Niet alleen in Finland, Groot-Brittannië, Duitsland en Nederland worden roofvogels op grote schaal gemonitord, ook in Estland gebeurt dat (op de Finse leest) vanaf 1994. Nesten van roofvogels en uilen worden systematisch opgezocht in 19 studiegebieden van in totaal 1870 km²;

deze plots liggen gelijkelijk verspreid over het land en zijn representatief voor de hoofdhabitats (43.7% bos in plots, tegen 47.2% gemiddeld voor Estland als geheel). Gemiddeld werden in 1999-2003 1889 bezette nesten en 1540 broedsels gecontroleerd, het meest van Buizerd, Sperwer, Oeraluil, Oeraluil en Ransuil (samen goed voor 69%). De Havik ging significant achteruit (met 34%, over 10 jaar gerekend een halvering) tussen 1994-98 en 1999-2003. Vermoed wordt dat dit komt door intensivering van de bosbouw en grootscheepse braak van landbouwgebieden. Ook de Dwerguil liet een afnemende tendens zien, terwijl de Bruine Kiek toenam. De meeste soorten waren stabiel; alleen de Ransuil vertoonde een 3-jaarsritmiek (met een amplitude van een factor drie), waarbij topjaren 1990, 1993, 1996, 1999 en 2002 samenvielen met woelmuispieken. In die jaren was de reproductie van Buizerd, Schreeuwarend, Bosuil en Oeraluil ook goed (Asko.Lohmus@et.ee).

Margalida A., Bertran J., Boudet J. & Heredia R. 2004. Hatching synchrony, sibling aggression and cannibalism in the Bearded Vulture *Gypaetus barbatus*. Ibis 146: 386-393. Het oudste jong bij Lammergieren is fors groter dan het tweede, waardoor het een veel betere concurrentiepositie in het nest heeft. Het tweede jong gaat dan ook altijd dood, bewerkstelligd door agressief gedrag van het oudste jong. Waarom dan toch een tweede ei gelegd? Deze studie ondersteunt de reserve-ei-hypothese (als er iets mis gaat met het eerste ei, heb je nog een ei achter de hand en breng je toch een jong groot). Aanwijzingen hiervoor: in 3 van 6 broedpogingen kwam het tweede ei uit nadat het eerste niet uitkwam (2 daarvan kwamen groot), de meeste mislukkingen treden bij Lammergieren op tijdens de uitkomstfase van het ei (zodat het tweede ei een goede reserve vormt, vervollegsels worden betrekkelijk weinig gemaakt door Lammergieren (strategie van veel andere soorten om vroegtijdig mislukken van een broedsel te compenseren), en het leginterval tussen beide eieren is groot (5-7 dagen, resulterend in 5-8 dagen later uitkomen van het tweede ei; hierdoor gaat het tweede jong sneller dood na uitkomst omdat het leeftijdsverschil met jong A enorm is).

Martínez-Cruz B., Godoy J.A. & Negro J.J. 2004. Population genetics after fragmentation: the case of the endangered Spanish imperial eagle (*Aquila adalberti*). Molecular Ecology 13: 2243- 2255.

De Spaanse Keizerarend komt alleen in Spanje voor, en dat in enkele versnipperde populaties waarvan de grootste (in Coto Doñana) slechts 15-16 paren telt. Met behulp van DNA-analyses werd berekend dat er 2.4-5.7 individuen per generatie uitwisselen tussen de kernpopulatie en de rest (een andere methode, gebruik makend van mitochondriaal DNA, ontdekte echter geen recente genetische flessenhals). De populatie in Coto Doñana is genetisch sterk gedifferentieerd en vertoont minder diversiteit dan in de broedpopulatie als geheel (waar deze factoren overigens ook niet erg florissant waren). Alleen door populatietoename en meer onderlinge uitwisseling kan worden voorkomen dat de Spaanse Keizerarend problemen krijgt door inteelt en gebrekkige diversiteit (bemar@bd.csic.es).

Mebis T. & Scherzinger W. 2004. Uilen van Europa: Biologie, kenmerken, populaties. Tirion, Baarn. 400 pp. Gebonden. ISBN 90.5210.461.1.

Dit is de vertaling van de Duitse uitgave van 2000 (zie ook De Takkeling 9: 178). Hiermee is eindelijk weer eens een goed uilenboek in het Nederlands beschikbaar, fraai uitgegeven met een keur aan prachtige foto's en tekeningen. De tekst is uitgebreid, met aparte hoofdstukken voor de algemene wetenswaardigheden uit het leven van uilen (bouw, gedrag, overlevingsstrategieën, habitatkeuze, bescherming). Tweederde van het boek bestaat uit soortbeschrijvingen, waar naast voorkomen en habitat vooral wordt ingegaan op gedrag, voedsel en jachttechnieken, voortplanting, plaatstrouw en beschermingsmaatregelen; elk hoofdstuk wordt afgesloten met een literatuurlijst. Als extra toevoeging wordt achterin het voorkomen in Nederland nader beschreven (op basis van de recente Broedvogelatlas van Sovon, 4 pagina's). De vertaling is goed, de foto's zijn subliem, de inhoud ruimschoots voldoende om de meest voorkomende vragen over uilen te beantwoorden. Kortom, een handig boek voor mensen die meer over uilen willen weten.

Mummery L., Gulliver J. & Emmett R.E. 2004. Honey-buzzards in Britain. *British Birds* 97: 476-477.

Nieuws uit New Forest, van oudsher het zelfbenoemde bolwerk van Wespddieven in Engeland. Lokale waarnemers deden altijd zeer geheimzinnig over wat die soort daar uitspookte, maar nu een bericht over wat de afgelopen 50 jaar zou zijn vastgesteld. Probleem: allerlei stevige uitspraken worden op geen enkele wijze onderbouwd. Nieuwkomers onder Wespddieven zouden sporadisch Engeland aandoen, zouden al in het overwinteringsgebied paren en gepaard arriveren op de broedplaatsen, heftige confrontaties tussen lokale broedvogels en nieuwkomers (wat gevestigde paren "stressful" zouden vinden, maar gelukkig houden de nieuwkomers niet van confrontaties en taaien ze snel af als er geen plekje vrij is), als ze wèl een lege plek vinden kunnen ze daar tot 25 jaar lang blijven, zeer agressief bij verdedigen van territorium (wat de verklaring zou zijn waarom een leegevalen territorium tot 10 jaar lang onbezet kan blijven), een zelfde paar zou 23 zomers onafgebroken hebben gebroed en 33 jongen hebben grootgebracht, sporadisch treedt snel vervanging als een van de partners sterft (1x pas in de vierde zomer, een andere vogel wachtte 6 zomers tevergeefs op een partner), jongen keren niet terug naar de geboorteplaats (indien ze binnen 20 jaar wèl terugkomen, worden ze uit het gebied verdreven), ervaren broeders in New Forest houden er geen jaren op na waarin ze niet broeden (ook niet als het een slecht wespjaar is; een ervaren paar vindt altijd voldoende voedsel)... Kortom, een openstapeling van uitspraken waarvan de waarde ongewis blijft zo lang er geen duidelijkheid wordt verschaft over werkwijze, methodes van individuele herkenning, opsporing van nesten, monitoring van de wespstand en noem maar op. Ik denk ook dat de wèl publicerende waarnemers van Wespddieven in Wales en Schotland heel anders over de ecologie van deze soort denken (39 Bollo Lane, Acton Green, London W4 5LS, UK).

Palma L., Ferreira J., Cangarato R. & Pinto P.V. 2004. Current status of the Osprey in the Cape Verde Islands. *J. Raptor Res.* 38: 141-147.

De Kaap-Verdische eilanden voor de kust van Senegal werden in 1997 en 1998 op Visarenden geteld (aanvullingen in 2001). Er werden 72-81 paren gevonden, waarvan 94% op de noordelijke eilandengroep (waar herstel en toename). De soort is schaars in de zuidelijke eilandengroep, en neemt daar af. Paren nestelend in de nabijheid van de kust verdwijnen onder invloed van toenemende recreatie (lpalma@ualg.pt).

Palmer A.G., Nordmeyer D.L. & Roby D.D. 2004. Nestling provisioning rates of Peregrine Falcons in Interior Alaska. *J. Raptor Res.* 38: 9-18.

Rekening houdend met het neststadium nam de frequentie van prooiaanvoer en het prooigewicht toe met toenemende broedselgrootte van Slechtvalken. Hoe langer een adulte vogel bij het nest wegbleef, hoe zwaarder de prooi bij terugkeer was. Per nestjong gerekend nam echter de frequentie van prooiaanvoer af met toenemende broedselgrootte. Doordat de grootte van de prooi en echter toenam bij grotere nesten, bleef de hoeveelheid aangevoerde voedsel per nestkuiken gelijk, ongeacht de broedselgrootte (apalmer@abrinc.com).

Panuccio M., Agostini N. & Massa B. 2004. Spring raptor migration at Ustica, southern Italy. *Brit. Birds* 97: 400-403.

Aan de NW-kant van Sicilië (op 60 km) ligt een eilandje van 7600 ha dat tijdens de voorjaars trek wordt aangedaan door roofvogels komend van Tunesië en op weg naar de Europese broedgebieden. In voorjaar 2002 (22 maart-20 mei, 540 teluren) werden hier 3938 trekkende roofvogels geteld, meest Wespddief (1822, waarvan 1530 van 1-10 mei; 96.4% was adult, de rest zou onvolwassen zijn geweest al is onduidelijk hoe dat werd vastgesteld) en Bruine Kiekendief (1174, vooral 1-10 april). Van die laatste passeerden de adulte mannetjes gemiddeld het vroegst, gevolgd door adulte vrouwtjes en - het laatst - de onvolwassen vogels. Valken en Visarend werden weinig gezien, waarschijnlijk omdat deze soorten de Middellandse Zee in een breed front passeren (MP, Via Mario Fioretti no. 18, 00152 Rome, Italië).

Ress S. & Guyer C. 2004. A retrospective study of mortality and rehabilitation of raptors in the southeastern United States. *J. Raptor Res.* 38: 77-81.

Roofvogels en uilen die naar asiëls werden gebracht, hadden uiteenlopende kansen op rehabilitatie. De kans op sterfte was 7.6x hoger onder adulte dan onder juveniele vogels. Sommige soorten hadden een grotere kans op herstel dan andere. Hoe groter een roofvogel, hoe kleiner de kans op herstel (vooral omdat grote roofvogels vaak beschoten waren, dan wel minder wendbaar en dus vaker tegen auto's of draden). De hogere sterfte onder dagroofvogels versus uilen is waarschijnlijk eveneens een gevolg van de grotere kans overdag beschoten te worden. In overeenstemming met andere studies blijkt 21-30% van de adulte roofvogels en uilen uiteindelijk weer losgelaten te kunnen worden; de verwondingen waren vaak door mensen veroorzaakt. Deze studie gaat overigens niet in op wat de overlevingskansen van herstelde vogels zijn na het loslaten (sress@uark.edu).

Ristow D. 2004. Exceptionally dark-plumaged Hobbies or normal Eleonora's Falcons? Brit. Birds 97: 406-411.

Hoe donkere juveniele Boomvalken te onderscheiden van eerstejaars Eleonora's Valken (kleedkenmerken, structuur, rui), met foto's ter illustratie. Zie ook Corso & Monterosso (Pappelstr. 35, D-85579 Neubiberg, Duitsland).

Sammut M. & Bonavia E. 2004. Autumn raptor migration over Buskett, Malta. British Birds 97: 318-322.

Op de centrale zuidpunt van Malta ligt een beschermd bosje waar van half augustus tot eind oktober 1998-2002 roofvogeltrek is geteld; dit punt ligt 89 km ten zuiden van Sicilië en 334 ten noorden van Libië. Het is een springplank voor roofvogels van en naar Afrika. De talrijkste najaarpassanten waren Bruine Kiekendief (1129-2056 per jaar) en Wespendif (627-1463). De Bruine Kiek is sinds de jaren zeventig sterk toegenomen: in 1969-73 passeerden er 8-80 per najaar, tegenwoordig dus veel meer. De tellingen hadden tevens tot doel de jagers uit Buskett weg te houden; afschot is namelijk een enorm probleem op Malta (MS, 11 Rigu Alley, Birkirkara, BKR 05, Malta).

Schmid H. & Volet B. 2004. Der Bestand des Rotmilans *Milvus milvus* im Winter 2002/03 in der Schweiz. Ornithol. Beob. 101: 193-200.

Een complete telling in Zwitserland bracht een winterstand van ten minste 1000 Rode Wouwen aan het licht, met elf grote slaappleatsen van maximaal 195 vogels per slaappleat. De vogels zaten vooral in het laagland, overdag verspreid als enkelingen en kleine groepen (74% op <15 km van de slaappleat). Sinds de laatste telling in 1987/88 is de winterpopulatie verviervoudigd in omvang (daarmee de grootste winterpopulatie in Centraal Europa). Veel is echter nog onbekend, zoals herkomstgebieden, geslachtsverhouding, leeftijdsklassen en ecologie (hans.schmid@vogelwarte.ch).

Smith R.B., Greiner E.C. & Wolf B.O. 2004. Migratory movements of Sharp-shinned Hawks (*Accipiter striatus*) captured in New Mexico in relation to prevalence, intensity, and biogeography of avian hematozoa. Auk 121: 837-846.

Amerikaanse Sperwers werden tijdens de trek gevangen. Op basis van analyse van de ratio's van stabiele waterstofisotopen op de veren werd de herkomst van deze vogels vastgesteld, en daarmee de afstand die de vogels hadden afgelegd. Met behulp van bloed werden aanwezigheid en hoeveelheid van hematozoa bepaald. In tegenstelling tot eerdere hypotheses werd geen verband tussen afgelegde afstand en voorkomen en infectiegraad van/met hematozoa (rsmith@envirologicalservices.com).

Steen O.F. 2004. Hønsenhauken i Buskerud. Vår Fuglefauna 27: 18-24.

Onderzoek naar Haviken in Zuid-Noorwegen (Buskerud, 14.927 km², waarvan 5800 km² bos). Dichtheid rond 3 paren/100 km². Stand verwegend stabiel, met lichte toename sinds 1998. Aantal jongen per succesvol paar in 1992-2003 resp. 21x 1, 59x 2, 73x 3 en 6x 4 (broedsels van 4 zijn dus zeldzaam). Stuk gaat in op bosbouwactiviteiten in relatie tot aanwezigheid en broedsucces van Haviken; Noorse Haviken zijn gevoelig voor dit soort activiteiten.

Tapia L., Domínguez J. & Rodríguez L. 2004. Modeling habitat use and distribution of Hen Harriers (*Circus cyaneus*) and Montagu's Harrier (*Circus pygargus*) in a mountainous area in Galicia, northwestern Spain. J. Raptor Res. 38: 133-140.

Aan de hand van habitatkarakteristieken en topografische kenmerken per plot van 2x2 km werd een model opgesteld waarmee de verspreiding van Blauwe en Grauwe Kiekendief het best kon worden verklaard. Hoogte was een belangrijke variabele (beide soorten algemener boven 800 m); het voorkomen van de Grauwe was positief gecorreleerd met reliëfrijke Atlantische heidevelden. Grootste bedreigingen waren geassocieerd met menselijke activiteiten, zoals voorkomen van wegen en paden, bebossing en branden (baltapia@usc.es).

Tishechkin A.K., Ivanovsky V.V. & Vintchevski A.E. 2004. Monitoring of breeding birds of prey in Belarus: methods and results. Bird Census News 13, 2000: 131-137.

Op een oppervlak van 200.000 km², en met 10 miljoen inwoners, wordt Wit-Rusland door minder dan tien vogelaars (overwegend professioneel) op roofvogels onderzocht, al komen daar de laatste jaren wat meer vrijwilligers bij. Het betreft controles van nesten in bekende territoria, vaak verspreid over een groot gebied (dus niet uitkammen van vaste plots). Op die manier werden in 1995 bijvoorbeeld 178 nesten in 202 territoria van 8 soorten roofvogels en uilen gecontroleerd. Vaste plots van 45-900 km² in omvang werden gedurende 1-3 jaren onderzocht, vaak gericht op 1 soort (Visarend, Grauwe Kiek, Bruine Kiek, Buizerd, Schreeuwarend). Bij Chernobyl is tevens gekeken naar broedsucces in vergelijking met een "schoon" gebied; Buizerds brachten daar in 1995 resp. gemiddeld 1.5 en 2.2 jongen per paar groot, maar de steekproef is te klein om enige zeggingskracht te hebben (noch wordt informatie over voedselaanbod in beide gebieden gegeven). Het Wit-Russische nestkaartensysteem leverde tussen 1989 en 1994 resp. 114, 209, 177, 158, 46 en 57 nesten op (vooral Buizerd en Visarend).

Väli Ü. 2004. Sex ratio of Lesser Spotted Eagle *Aquila pomarina* nestlings in good and poor breeding years. Bird Study 51: 189-191.

De geslachtsverhouding onder Schreeuwarenden wordt in belangrijke mate bepaald door omgevingsvariabelen. Bij deze arend gaat het tweede jong (bijna) altijd dood (op 118 succesvolle broedseizoenen in Estland slechts 1 broedseizoen met 2 jongen). In goede muizenjaren bleek het eerstgelegde ei (en dus overlevende jong) vaker een vrouwtje te zijn dan verwacht; in slechte muizenjaren vaker een mannetje. Alles tezamen was de geslachtsverhouding gelijk. Dat laatste was ook het geval in territoria met jaarlijks dezelfde bewoners (yvali@ebc.ee).

Väli Ü. & Lohmus A. 2004. Nestling characteristics and identification of the lesser spotted eagle *Aquila pomarina*, greater spotted eagle *A. clanga*, and their hybrids. J. Ornithol. 145: 256-263.

In Estland komen 500-600 paren Schreeuwarend en 20-30 paren Bastaardarend voor; daarnaast nog eens 10-15 paren bestaande uit een Schreeuw- en Bastaardarend. In 1997-2003 werden 179 jongen in 115 territoria beschreven volgens zes kleedkenmerken en vier maten; bij hybriden werd speciaal gelet op het ouderpaar (Schreeuw- of Bastaardarend), aanwezigheid van een okerkleurige nekvlek (karakteristiek voor Schreeuwarend) en de uitkomst van de DNA-analyse. De nestjongen werden tevens gesekst aan de hand van het seksespecifieke CHD-gen. Alle drie groepen hadden hun eigen kleedkenmerken, waarbij de hybriden telkens intermediair waren. Een drietraps-procedure zorgde voor een juiste determinatie van 164 van de 168 jongen, namelijk (1) Bastaardarendjongen hebben geen nekvlek, (2) negen van 13 hybriden werden juist gecategoriseerd met behulp van een venkleindex, en (3) de resterende hybriden werden op naam gebracht aan de hand van hun formaat (minstens twee maten ruim boven het gemiddelde van Schreeuwarend). Intermediaire vogels, die bij tijd en wijle opduiken, zijn inderdaad hybrides van Schreeuw- en Bastaardarend (yvali@ebc.ee).

Vlachos C., Bakaloudis D. & Chatzinikos E. 2004. Unusual nesting of the Lesser Kestrel (*Falco naumanni*) in Thessaly, Greece. J. Raptor Res. 38: 161-163.

De meeste Kleine Torenvalken in Griekenland komen voor in Thessalia, waar 104 kolonies met 2679 paren zijn geteld. In het dorpje Megalo Monastri broedden in 1998 18 paren in een oud gebouw; dit gebouw werd in 1999 gesloopt. De Kleine Torenvalken keerden terug naar hun gesloopte - broedplaats; bij gebrek aan nestelgelegenheid gingen 8 paren op de grond broeden (75% succesvol). Er waren geen verschillen in legselgrootte en jongental tussen de grondbroeders en de gebouwbroeders (cvlachos@for.auth.gr).